

1 De winst-en-verliesrekening

De winst-en-verliesrekening geeft de omzet en de kosten weer van een organisatie over een bepaalde periode, meestal over een heel jaar gemeten. Op het vasteland van Europa is het boekjaar – van januari tot en met 31 december – gebruikelijk, maar in Angelsaksische landen zien wij vaak gebroken boekjaren, bijvoorbeeld van april tot en met 31 maart. Als een gebroken boekjaar samenvalt met opvallende seizoenschommelingen is er zeker iets voor te zeggen om de verslaggeving daar op af te stemmen.

Visueel geschetst worden de opbrengsten en de kosten van de winst-en-verliesrekening in grote lijnen als volgt verdeeld. Van de omzet worden eerst de directe en operationele kosten afgetrokken om het bedrijfsresultaat te krijgen. Rente, bijzondere lasten, alsmede de vennootschapsbelasting moeten daar nog van af (of bij) om uiteindelijk de nettowinst vast te stellen.

	Omzet
af:	Directe kosten
	Brutowinst
af:	Operationele kosten
	Bedrijfsresultaat (EBIT)
bij of af:	Rente
bij of af:	Bijzondere baten & lasten
	Winst voor belasting
af:	Belasting tegen 34,5%
	Nettowinst

De posten op de winst-en-verliesrekening hebben niet altijd dezelfde naam. Wel is de structuur steeds dezelfde. Hierna worden de afzonderlijke posten van de winst-en-verliesrekening besproken.

1.1 Omzet

Omzet is, kort gezegd, de financiële tegenprestatie voor het leveren van goederen of diensten. Er is pas sprake van omzet als de rekening verzonden is. Ook opbrengsten uit rente, royalties en dividenden gelden als omzet. Bij langlopende projecten wordt de omzet verantwoord ofwel bij oplevering, ofwel tussentijds al naar gelang het werk vordert (onderhanden werk). De post ‘mutatie onderhanden werk’ is een aparte post op de winst-en-verliesrekening, behorende bij de omzetverantwoording. Aan het eind van een onderhanden project (of een afsluitbare fase) worden de totale kosten plus de winst opgevoerd. Na het passeren van de verslagdatum wordt de eerder als ‘mutatie onderhanden werk’ verantwoorde post op deze totaalafrekening weer in mindering gebracht. Je weet van tevoren immers nog niet formeel of je winst realiseert op het project.

Werkelijkheid

Van belang is om de reële opbrengsten te tonen. Meestal wordt met omzet bedoeld: netto-omzet, dus omzet na aftrek van kortingen en omzetbelastingen.

Ondoorzichtige weergave

Goederen en diensten die ten behoeve van de eigen onderneming worden vervaardigd gelden niet als werkelijk omzet. Het zijn feitelijk geactiveerde kosten van vaste activa en dienen apart te worden verantwoord, want dan wordt het beeld van de normale jaarlijkse kosten niet verstoord. Te denken valt aan een aannemingsbedrijf dat een toegangsweg op zijn eigen terrein aanlegt of een machinebouwbedrijf dat machines bouwt om efficiënter eigen machines te bouwen. Formeel heet die post: ‘geactiveerde kosten eigen productie’.

Wat ook als onwerkelijk kan worden aangemerkt, is omzet die naar voren wordt gehaald of juist naar het volgend jaar wordt doorgeschoven als de winst in het betreffende jaar afgevlakt moet worden. In tegengestelde richting geldt hetzelfde met het verschuiven van directe kosten in tijd en plaats.

Het Amerikaanse telecombedrijf Global Crossing boekte de opbrengst van een langjarige capaciteitsruil eenmalig als omzet en smeerde de kosten uit over de looptijd van de deal. Dat is echt onwerkelijk.

Ook KPNQwest ging in de fout bij een ruiltransactie. KPN ruilde capaciteit op zijn telefoonnetten tegen capaciteit bij andere telecombedrijven, inclusief het recht op wederzijdse advertentiemogelijkheden. Wat afgenomen werd, werd opgevoerd als omzet. Maar het kan natuurlijk niet zo zijn dat daarop winst genomen wordt terwijl bekend is dat er in de toekomst economische nadelen (lees: afname door

andere telecombedrijven als tegenprestatie, dus kosten) tegenover staan. Beide ondernemingen zijn inmiddels failliet. Het creatief boekhouden heeft niet geholpen. Een ander voorbeeld is Baan Company die kunstmatig omzet en winst opvoerde door, in het geval van tegenvallende externe verkopen, producten te verkopen aan eigen gelieerde (tot het privé-netwerk van de eigenaren Baan behorende) bedrijven. Die deze vervolgens bij gebrek aan klanten op de plank legden: dat is ook oneigenlijke omzet, hoewel misschien de definitie van omzet niet werd geschonden.

1.2 Directe kosten

Onder directe kosten wordt verstaan de direct aan de omzet toe te rekenen kosten. Het betreft veelal de kostprijs van verbruikte grond- en hulpstoffen, maar kan ook zijn: waardevermindering van nog niet verkochte voorraden. Betalingskortingen die bij de inkoop worden genoten, worden hier in mindering gebracht. Ook extern uitbestede kosten (uitzendkrachten, onderaannemers) vallen onder directe kosten.

Werkelijkheid

Er bestaat behoefte aan inzicht over de vraag of de organisatie in staat is geweest om verkoop en directe inkoop in een aanvaardbare en constante verhouding tot elkaar te houden. Immers, als een bedrijf graag sterke omzetgroei wil realiseren, maar daarbij niet kritisch meer is over de directe kosten (deze zijn bijvoorbeeld te hoog) dan wordt er marge verloren en begeeft het bedrijf zich op een hellend vlak. Tenzij, natuurlijk, daarmee weer een belangrijker ander strategisch doel wordt gediend, zoals het veroveren van marktaandeel.

Ondoorzichtige weergave

Kortingen bij de inkoop worden op de directe kosten in mindering gebracht. Het is daarbij niet juist om vooruit te lopen op een ongerealiseerd voordeel van inkoopkortingen door deze alvast aan de winst toe te rekenen, zoals Ahold deed in 200 , terwijl later bleek dat de inkoopvoordelen feitelijk niet werden gerealiseerd.

Ahold boekte een aan US Foodservice toegekend inkoopvoordeel direct toe via een korting op de directe kosten die vervolgens ten goede kwam aan het bedrijfsresultaat. De aangekochte goederen waarop de korting betrekking had waren echter op dat moment nog niet verkocht, noch waren alle eventuele bijkomende kosten bekend. Boekhoudkundig mocht de korting dan nog niet worden geboekt. Ahold werd hierover met de nodige negatieve publiciteit veelvuldig aangesproken.

1.3 Brutowinst

De brutowinst, ook wel brutomarge genoemd, is het resultaat van een tussentijdse telling om de verhouding tussen omzet en directe kosten zichtbaar te maken. Een constant brutowinstpercentage, dus min of meer hetzelfde percentage van brutowinst op de omzet, is een indicatie van constante bedrijfsvoering. Er wordt ook op dit percentage gestuurd om die regelmaat in beeld te houden. Belangrijk, zeker bij handelsondernemingen!

1.4 Operationele kosten

Operationele kosten zijn kosten die zijn gemaakt om goederen of diensten te kunnen bieden. Voorbeelden van operationele kosten en afschrijvingen zijn:

- lonen en salarissen
- huisvesting
- reis- en verblijfkosten
- kantoorkosten
- R&D kosten
- marketing en verkoop
- algemene kosten
- afschrijving materiële vaste activa
- afschrijving diverse immateriële activa
- NB: niet-operationele kosten zijn: afboekingen op goodwill (impairment test)*

De meeste posten spreken voor zich en worden per organisatie op eigen persoonlijke wijze verantwoord. Enkele posten worden hierna toegelicht.

1.4.1 Lonen en salarissen, optiebeloningen

Alle arbeidskosten van het personeel in loondienst – dus geen uitzendkrachten of freelancers – worden in een aparte totaalpost verantwoord inclusief sociale kosten.

Ook bestuurdersbeloningen, zoals winstdelingsregelingen en optietoekenningen worden hier onder loonkosten begrepen. Evenals de fiscale heffingen over de aan bestuur en personeel toegekende opties, indien deze voor rekening

---

* In dit boek wordt een tweedeling van immateriële vaste activa aangehouden. De afschrijving hierbij wordt dan ook op verschillende plaatsen verantwoord. Enerzijds wordt de afschrijving op diverse immateriële vaste activa (R&D, merken, klantenlijst e.d.) wel onder de operationele kosten verantwoord. Anderzijds valt de afschrijving of afboeking op goodwill niet onder de operationele kosten en wordt pas na het bedrijfsresultaat verantwoord.

van het bedrijf komen. In de toelichting dienen de condities (looptijd, aantal, uitoefenprijs) van de optieregeling te worden opgenomen. Optieregelingen zorgen in principe voor verwatering (door de uitoefening van opties komen er meer aandelen in circulatie, dus wordt de winst over meer aandelen verspreid), hetgeen een vorm van waardevermindering inhoudt voor bestaande aandeelhouders, en dat is relevante informatie.

Tot voor kort was informatie over optieregelingen niet verplicht, noch de verwerking daarvan in de winst-en-verliesrekening. Nu is dat wel het geval. Sommigen schatten in dat de verplichte verantwoording van optieregelingen in de winst-en-verliesrekening wel eens een daling van 5- 0% in het bedrijfsresultaat teweeg kan brengen.

Onder invloed van de corporate governance aanbevelingen van de Commissie Tabaksblad en de nieuwe IFRS-boekhoudregels ingaande op januari 2005, wordt grote openheid nagestreefd bij open NV's bij de bezoldiging van bestuurders. Per bestuurder worden periodiek betaalde beloningen, beloningen op termijn, uitkeringen bij ontslag en winstdelingen en bonussen volledig geopenbaard. Zo ook leningen, voorschotten en garanties aan bestuurders en commissarissen.

1.4.2 Pensioenlasten

Mede op grond van verschillende pensioenstelsels wordt in de winst-en-verliesrekening – plus de toelichting daarop – onder meer opgenomen de toe- en afname contante waarde-aanspraken, toegerekende interest, verwachte opbrengst beleggingen, actuariële en financiële resultaten, toegerekende backservice, effecten van inperkingen of beëindiging van de regeling en de feitelijk behaalde beleggingsopbrengst. Een recente IFRS-regel geeft aan dat Nederlandse beursfondsen, die een zogenaamd 'defined benefit'-systeem hebben, worden verplicht om tekorten of overschotten groter dan 0% van de pensioensbalans, in de bedrijfsresultaten te verwerken. Op zichzelf bezien vergroot deze regel het gewenste inzicht, maar kan tegelijkertijd grote schommelingen veroorzaken in het bedrijfsresultaat. Gedurende 2004 en 2005 zijn de pensioenstelsels onderwerp van wijziging en aanpassing.

1.4.3 Afschrijvingen op materiële vaste activa

Afschrijvingen hebben betrekking op zowel materiële vaste activa (niet grond), zoals gebouwen, vervoer en inventaris, als op immateriële vaste activa – niet zijnde goodwill – zoals merken, licenties, intellectuele eigendom.

Afschrijvingen over materiële vaste activa gaan over de verwachte levensduur en variëren bijvoorbeeld van drie jaar voor computers en vier jaar voor auto's en machines en inventaris tot tien jaar of twintig jaar voor

bepaalde machines en dertig jaar voor onroerend goed. Afschrijvingen over diverse immateriële activa gaan over de beoogde levensduur, sommige zijn eeuwig, sommige een enkel jaar.

1.4.4 Algemene kosten

De post ‘algemene kosten’ is een verzamelpost voor allerlei kosten zonder dat er een echte noodzaak is om deze afzonderlijk te verantwoorden. Voorbeelden: verzekeringen, accountant- en advieskosten, automatisering, contributies et cetera.

1.4.5 ‘Impairment test’: Afboeking op immateriële vaste activa

De eventuele afboeking (geen afschrijving!) op de immateriële post goodwill geldt niet als een operationele kostenpost. Dit begrip goodwill wordt gedefinieerd als het meerdere boven het eigen vermogen dat voor een overgenomen bedrijf werd betaald. De afboekingsmethodiek is aangepast aan de Amerikaanse GAAP-manier van afboeken. Volgens de IAS-regels werd tot voor kort een maximale afschrijvingstermijn aangehouden van 20 jaar. In de praktijk werd goodwill meestal afgeschreven over een periode van 5 of 10 jaar. Volgens het nieuwe systeem wordt nu elk jaar bezien of de goodwill nog wel de waarde heeft die er ooit voor was betaald; zo niet, dan wordt deze afgeboekt tot de werkelijke waarde op dat moment. Dit geschiedt op basis van marktervaring of de inschatting van toekomstige kasstromen. Deze afboeking of ‘impairment test’ kan een grote schok veroorzaken in de winst-en-verliesrekening en kan de meerjarige trendlijnen enorm verstoren. Daarmee verdwijnt het inzicht in het jaarlijkse bedrijfsresultaat (mocht deze goodwill-post bij de operationele kosten zijn geplaatst), maar zeker de nettowinst. Aan de andere kant is het te waarderen dat ‘gebakken lucht’ jaarlijks op juiste waarde wordt geschat of dat er althans een poging toe wordt gedaan.

NB: Een vaak voorkomende actie van een pas aangetreden bestuursvoorzitter bij een grote onderneming is om in het eerste jaar forse afschrijvingen op immateriële vaste activa te plegen en allerlei voorzieningen te treffen waardoor in dat jaar een geweldig eenmalig verlies wordt getoond. Bij de toelichting wordt gemeld dat deze afboekingen helaas hoogst noodzakelijk zijn door ‘mismanagement’ van zijn voorganger. Maar feitelijk plaveit hij de weg voor zichzelf om in de komende jaren goede winst- en rendementscijfers te tonen waar zijn persoonlijke optie- en bonusregeling aan gekoppeld is. Doorzichtig is het wel, iedereen ziet het en weet het, maar het wordt geaccepteerd want de daarmee samenhangende koersstijging van het aandeel is immers in het belang van iedereen en alle beleggers en dus ook het bedrijf.

Kosten worden eenmalig in een verslagperiode genomen en investeringen zijn kosten die over meerdere jaren worden genomen en afgeschreven.

Door kosten ten onrechte te activeren en als investering te boeken en deze dus over meerdere jaren af te schrijven, verminderen de kosten en verbetert het bedrijfsresultaat. Het Amerikaanse telecombedrijf Worldcom toonde in 200 met deze methode van boekhouden een winst, maar dat was in werkelijkheid een enorm verlies. Maanden later bleek ook een bedrag van \$ 3,3 miljard teveel aan omzet te zijn geboekt. Uiteindelijk was een faillissement het gevolg.

Een ander voorbeeld is om kosten domweg te negeren. De kosten van optieregelingen voor personeel bij ING BANK en AEGON werden jarenlang verzwegen in plaats van deze in de winst-en-verliesrekening op te voeren.

Akzo Nobel presteerde het om een enorme voorziening wegens pensioenlasten buiten de winst-en-verliesrekening te houden en van het eigen vermogen af te boeken. Dat haalde de gram van SOBI-directeur Lakeman op de hals, die aanvoerde dat er feitelijk een verlies van € 260 miljoen was gemaskeerd.

Het kan zijn dat deze boeking formeel volgens de regels is geschied, maar het vertekent de werkelijkheid enorm. Door de last buiten de winst-en-verliesrekening te houden werd er winst getoond en – op grond daarvan – € .5 miljoen aan bonussen aan de directieleden uitgekeerd ...

1.5 Bedrijfsresultaat (EBIT)

Het bedrijfsresultaat is het saldo van opbrengsten, directe kosten en operationele kosten en geldt als een belangrijke tussentelling. Het benadert het feitelijke resultaat van een organisatie in een bepaalde periode: dat wat wordt verdiend uit de operationele gang van zaken. Om het rendement op het operationeel geïnvesteerde vermogen – te herleiden van de balans – te berekenen, wordt het bedrijfsresultaat, meestal na belasting, gebruikt. Aangezien deze rendementsberekening als meetinstrument van groot belang is voor de vraag hoe de onderneming heeft gepresteerd in de afgelopen periode, dient het bedrijfsresultaat natuurlijk zorgvuldig conform de werkelijkheid te worden weergegeven.

Een andere omschrijving van bedrijfsresultaat is het begrip EBIT: Earnings Before Interest and Taxes.

Bij langjarige projecten worden soms winsten naar voren gehaald die eigenlijk pas later worden gerealiseerd. De Amerikaanse printerfabriek Xerox kwam er nog met

een relatief goedkope boete van \$ 0 miljoen vanaf toen fraude werd vastgesteld door de Securities and Exchange Commission. Xerox toonde winsten op leasecontracten meteen in het eerste jaar, die pas gedurende latere perioden in de contractstermijn zouden worden gerealiseerd. In wankele tijden in de jaren '90 waren ook automatiseringsbedrijven, die lange projecten mochten uitvoeren, geneigd zich schuldig maken aan deze praktijken.

1.6 Rente

Rentebaten en -lasten worden in een afzonderlijke post weergegeven, evenals financieringskosten zoals provisies en boeten voor vervroegde aflossing. Zij worden na het bedrijfsresultaat opgevoerd omdat er geen sprake is van operationele kosten (het zijn financieringsbaten of -lasten).

1.7 Bijzondere baten en lasten

Het woord zegt het al: hier worden bedoeld bijzondere, niet duidelijk en niet regelmatig tot de normale operationele opbrengsten of kosten behorende baten of lasten. Deze staan niet in het rijtje van omzet en operationele kosten om het beeld (en daarmee ook: het bedrijfsresultaat) voor de lezer niet te verstoren met oneigenlijke plussen of minnen. Dit streven naar zuiverheid zorgt ervoor dat de bedrijfsresultaten van aansluitende jaren goed met elkaar kunnen worden vergeleken zonder verstoring van niet-operationele effecten.

Voorbeelden van bijzondere baten en lasten zijn eenmalige boekwinsten bij afstoting van materiële vaste activa, verzekeringsuitkeringen, resultaat uit beëindiging van activiteiten, afwaardering van bij overnames betaalde goodwill, vrijval van een voorziening, onteigening en kapitaalvernietiging door natuurrampen.

Effectief vanaf 2003 worden afwaarderingen van voorraden en materiële vaste activa, reorganisatiekosten en stelselwijzigingen wel inhoudelijk binnen de operationele kosten ondergebracht met het argument dat er direct verband bestaat met het operationeel resultaat (in de zin van verbeteringen of besparingen) en daar dus thuis hoort.

1.8 Vennootschapsbelasting

Over het saldo van opbrengst en alle kosten moet vennootschapsbelasting (in het jargon afgekort als Vpb) worden betaald. Deze bedroeg in voorgaande jaren circa 34,5%, maar zal naar verwachting onder invloed van verdergaande integratie en egalisatie van Europese fiscale stelsels in de komende tijd in stappen worden verlaagd. Voor 2005 geldt een (voorlopig) Vpb tarief van 3,5%.

1.9 Nettowinst

Wat overblijft na aftrek van alle kosten en na betaling van vennootschapsbelasting is de netto winst, de ‘bottom line’ van de winst-en-verliesrekening. Uit de nettowinst wordt eventueel dividend betaald aan de aandeelhouders. Voor het overige wordt de nettowinst aan het eigen vermogen toegevoegd. Als jaar op jaar de nettowinst wordt bijgeboekt bij het eigen vermogen, dan neemt de post reserves in omvang toe. Een groter eigen vermogen maakt de organisatie sterker en meer solvabel. Met een groter eigen vermogen kan meer geld worden geleend bij de bank, van belang om invulling te geven aan strategische doelen, bijvoorbeeld om te investeren in vaste activa en vervolgens autonoom te groeien of uit te breiden door middel van overnames.

Volgens geldende boekhoudregels mogen verstrekte kortingen van leveranciers pas worden geboekt als de betreffende goederen feitelijk zijn verkocht en alle kosten bekend zijn. En niet, zoals Ahold deed bij US Foodservice, dit voordeel meteen aan de winst toe te laten vallen terwijl het inkoopvoordeel, naar later bleek, nooit werd gerealiseerd.

1.10 EBITDA en andere begrippen

Ergens halverwege de winst-en-verliesrekening treffen wij vaak de tussentelling EBITDA (Earnings Before Interest, Taxes, Depreciation and Amortisation) aan. Waar komt zo’n niet-officieel erkende tussenstap dan weer vandaan? Ondernemingen die helaas slechte (verlies)cijfers moeten tonen, maar dat niet graag willen, hebben bedacht om de tussentelling EBITDA in de tekst en toelichting van het jaarverslag breed uit te meten. Wat doen zij dan? Om het slechte nieuws nog verteerbaar te maken vergelijken zij de zuivere cash gerelateerde cijfers – dus zonder de forse eenmalige afboeking van immateriële activa en de post afschrijvingen – met de operationele cijfers van het vorige

jaar en zeggen dan: ‘Zie je wel, we hebben het operationeel ten opzichte van vorig jaar niet eens zo slecht gedaan, heb dus maar vertrouwen in ons ...’ Daarmee worden de slechte (verlies)cijfers verdoezeld en denkt de lezer: nou ja, zo slecht gaat het dus nog niet. Maar het nettoresultaat is feitelijk – zij het niet cashflowmatig – wel degelijk slecht. Soms rept 90% van de toelichting in het jaarverslag over het niet-officiële criterium van EBITDA en is het een zoekplaatje om de werkelijke verliescijfers te ontdekken. Dikwijls een poging van de Raad van Bestuur om de lezer zand in de ogen te strooien.

Andere vormen van tussentelling zijn: EBITA en EBA (Earnings Before Amortisation), stuk voor stuk bedacht met hetzelfde oogmerk als hierboven bij EBITDA beschreven.